

‘पॉवर प्लान्ट’ भूमिपूजनानिमित्त श्री. भाऊंचे भाषण

प्रसंग- ‘पॉवर प्लान्ट’ भूमिपूजन

दि. ११-११-२०११, स्थळ -जैन व्हॅली, जळगाव

उपस्थित सहका-यांनो, मित्रांनो, आणि ज्येष्ठ मॅंबर्स,

आपण या प्रोजेक्टबद्दल विचार करायला सुरुवात केली तेव्हा इलेक्ट्रीसीटीची cost per unit ४ रुपये ४० पैसे होती. आणि ४ रुपये ४० पैसे per unit असताना याची cost जी आहे, आता आपल्या या पीव्ही पॅनलपासून बनविणारी इलेक्ट्रीसीटी जी आहे त्याची cost साधारणतः जे सगळे आपल्याला benefits मिळणार आहेत ते वजा करता ८, ८.५० रुपये पडत होती. त्यावेळेला लोकं वेड्यात काढत होते की बाबा ४ रुपयामध्ये इलेक्ट्रीसीटी मिळत असताना ८ रुपयेचा प्रोजेक्ट टाकण्याचा विचार करणं म्हणजे मुख्रपणाचा कळस आहे. आणि एका अर्थाने ते खरंच होतं की ४ रुपयामध्ये इलेक्ट्रीसीटी काहीही न करता मिळत असताना आपण ८ रुपयाची इलेक्ट्रीसीटी कशाला घ्यायची किंवा त्याच्यासाठी कशाला पैसे टाकायचे. पैसे टाकायला एवढे पैसे पाहिजेही. १३० कोटी रुपयांचा हा प्रोजेक्ट एकाच वेळी टाकण्याची कंपनीची ही पहिली वेळ आहे. कंपनीने तसे १७००, १८०० कोटीची investment आतापर्यंत केली आहे. आणि तस असतानाही कोणत्याही प्रोजेक्टमध्ये आपण एका वेळेला १३० कोटी रुपयांची investment केलेली नाही, खरंतर ५० कोटी रुपयांच्या वरही केलेली नाही.

(१६६)

पण अशा या माळरानामध्ये, या टेकड्या-तुकड्यांमध्ये, अगदी बंजर जमीनीमध्ये आपण हा जो प्रकल्प उभारतो आहे त्याची २, ३ वैशिष्ट्ये आहेत. एकतर ही जमीन ज्यांची होती त्या कोणीही ही जमीन त्याची आहे पाहिलेलं नव्हतं. त्यांना हे माहितीच नव्हतं की त्यांच इथे शेत आहे असलं तर ते कुठे आहे? त्यांना जवळपास ईनामी म्हणून मिळालेली ही सगळी जमीन होती. कोणीही शेती करत नव्हतं. शेती करण्यासारखं इथे काही नाहीच आहे हीही वस्तुस्थिती आहे. म्हणून कोणत्याही एका शेतक-याला भुमीहीन करून आपण हा प्रोजेक्ट उभारतो आहे, ही माझ्या मनाला जी भिडणारी गोष्ट आहे ती इथे घडलेली नाही आणि तो फार आनंदाचा भाग आहे.

दुस-यांच वार्डट होऊन आपल भलं व्हाव हा second grade integrity चा भाग आहे. वस्तुतः आपण आपल्या स्वतःचाच विचार केला पाहिजे की याच्यातून जर दुस-याला नुकसान पोहोचणार असेल तर आपण ते काम न केलेलं बरं. ईश्वराने तसं आपल्याला काही कमी दिलेलं आहे अशातला भाग नाही. आणि मग कितीही केलं तरी कमीच पडणार आहे.

म्हणजे गांधीजींच्या म्हणण्याप्रमाणे There is enough for everybody's need, but it a not enough for one man's grid. एकाही माणसाच्या हवाशी अशा वृत्तीला काही लिमीट नाही. इथलं सगळ जग पादाकांड करायला निघाला होता आणि सिकंदरही तसच करत होता. त्यानी लाखो लोकांच्या हत्या सुद्धा केल्या आणि त्याला असं वाटत होत की तो जगामध्ये केव्हातरी एक नंबर वर पोहोचेल आणि सगळ्या जगावर त्याच राज्य असेल. त्याला ते अपूर्ण पडलं, काही जमल नाही. आणि म्हणून त्यानी सांगितलं की grid जर असेल मग ती एखाद्या पोझीशनची असो, पॉवरची असो, पैशांची असो, कोणत्याही प्रकारची grid असेल तर एकाही माणसाची ती grid पूर्ण करण्यासाठी या धरणीमातेजवळ काही नाही. परंतु सगळ्या माणसांना पाहिजे आहे तेवढं जर धनधान्य तुम्हाला पाहिजे असेल तर ही धरणीमाता देते. या तत्त्वानुसार आपण एवढाच विकास करावा, एवढाच पल्ला गाठावा की ज्याच्यामध्ये दुस-यांना त्रास होत नाही.

तर इथे असलेल्या एकही शेतक-याला त्याच्यामध्ये माहिती नाही की त्याच शेत कुठे आहे कारण तो आलाच नाही कधी. तर अशांची शेती आपण त्यांच्याकडून डायरेक्ट आपला व्यवहार करून घेतली. शासनाला मध्ये टाकलं नाही. शासन अशा प्रोजेक्टसाठी स्वतः जमीन घेते आणि मग ती आपल्याला हस्तांतरीत करते. पण ही जी पोझीशन

होती ती मला मुळातच मान्य नाही की त्याच्यामध्ये वकील किंवा दलालाची गरज काय? शेतक-याला पसंत असेल तर तो शेतकरी मला देईल आणि मला पसंत असेल त्या भावात मी घेईन, तुम्ही मध्ये कशाला येता? हा नेहमी माझा विचार राहिलेला आहे. आणि त्या प्रमाणे त्यांच्याकडून शासनाकडून आपण रितसर परवानगी घेतली, परंतु परवानगी घेतल्यानंतर पुढचा सगळा व्यवहार आपण आपल्या दोघांच्या खुशीनी पारीत केला. आणि त्याच्यामुळे कोणत्याही प्रकारची guilty conscious किंवा आपण environment पर्यावरण याच कुठे तरी नुकसान करतो आहे, येणा-या पिढीच आपण कुठे तरी नुकसान करतो आहे, ज्याची जागा आहे त्याला कुठे तरी आपण displace करतो आहे, हे जे नेहमी मनाला बोचणारे विषय आहेत त्याची आपण इथे पुर्णपणे काळजी घेतली आहे.

या सगळ्या टेकड्यांमध्ये हा प्रदेश आपण शिरसोली रेंजेस् म्हणून ओळखला जातो. अनं तेव्हा इथे व्हेजीटेशनच पॉसीबल नाही असं क्लियरली शास्त्रज्ञांच म्हणणं आहे. असं असतानाही जैन हिल्स, जैन व्हॅली आपण रोज बघता आणि तिथे सुमारे ५ लाख झाडं आपण बघू शकतो. माणसाच्या प्रयत्नाने हे सगळं घडू शकतं याच एक मुर्तिमंत उदाहरण म्हणून जगासमोर हे आहे.

दुसरी एक विशिष्ट बाब या प्रकल्पाबद्दल आहे ती म्हणजे की सर्वसाधारणपणे आपण भुमीपूजन केल्यानंतर एक दोन-चार महिन्यांनी काम सुरु करत असतो. आताच त्या आत्मननी आठवण दिली की गांधी रिसर्स फाऊंडेशनचे भुमीपूजन केल्यानंतर आपण कित्तेक दिवसांनी इथं काम सुरु केलं. आणि त्याच्यानंतर आता ते पुर्ण लवकर करा असा आपण प्रयत्न करतो आहे. तर तो म्हणाला, “ऐसे उलटे काम काय को करते?” (हास्य) “वो जब भुमीपूजन होता है तो दुसरे दिन से काम चालू करो तो फिर ऐसा टार्डम नही आयेगा!” (हास्य) आपल्याजवळ त्याच्या प्रश्नाच उत्तर नाही आहे, तर तो प्रश्न बरोबर आहे. पण या प्रोजेक्टमध्ये त्याला माहिती नाही हा एकच प्रोजेक्ट कंपनीच्या इतिहासात असा मला नक्की माहिती आहे की याच काम आधी सुरु झालं होत आणि भुमीपूजन आज होत आहे. (टाळ्या)

ही जमीन आपल्यापैकी ज्यानी कोणी पाहिली असेल याच्या आधी ती अशी नव्हतीच. आज खरं म्हणजे बसायला सुद्धा अशी जागा मिळाली नसती अशी ती जमीन होती. परंतु याच जमीनीमध्ये आपल्याला हे करायच आहे हा हट्ट माझा होता याच कारण

असं आहे की असल्या जमीनी जर आपण पिकावू केल्या, पिकावू याचा अर्थ अन्नधान्यच पिकेल असं नाही. आज एनर्जी म्हणजे इलेक्ट्रीसीटी, ऊर्जा हे सुद्धा जस जेवण आवश्यक आहे, पाणी आवश्यक आहे तशी ऊर्जाही आवश्यक झाली आहे. आज जर आपल्याला सांगितलं की १० दिवस विज मिळणार नाही आहे तर तुम्ही विचार करा की तुमच्या मनामध्ये काय काय येईल आणि खरं म्हणजे समाजात काय काय घडेल. म्हणजे रात्रीच्या वेळी गस्त देणे, आपल्या आपल्या भागामध्ये चोर येणार नाही याच्यासाठी आपण स्वतः फिरणे, जे आम्ही खेड्यापाड्यांमध्ये करत होते हे. 'तेंगा सोसायटी' असायची तेंगा सोसायटी. आणि त्या सोसायटीत ते म्हणजे त्या शेतावर जाऊन जो माल लोकं परभारे कापून नेत होते त्यांना थांबवण्यासाठी तेंगा सोसायटी असायची. तशीच गावामध्ये गस्त टाकण्याची पद्धत होती कारण दरोडे पडायचे. आता ती इलेक्ट्रीसीटी नसली तर हे सगळं होऊ शकतं, ही कल्पना सुद्धा आपल्याला असह्य वाटते. अर्थात इलेक्ट्रीसीटी असूनही हे सगळं घडू शकतं हा भाग वेगळा आहे. कारण माणसाच्या creativity ला काही अंतच नाही. म्हणजे जो कुलूप काढतो त्याच्यापेक्षा किल्लीवाला जास्त हुशार असतो. (हास्य) तो त्याच्यासाठी किल्लीचा शोध लावतो. मग हा परत दुसरा नवीन कुलूप काढतो तर हा परत दुसरी चाबी काढतो. तर अशारितीने माणसाच्या creativity ला, माणसाच्या एकुण त्याच्या कल्पनाशक्तीला, सुझनशीलतेला, कोणत्याही प्रकारचे लिमीट नसल्यामुळे हे सगळं शक्य आहे.

तिसरी गोष्ट, या प्रकल्पाबद्दल की हा प्रकल्प आपल्याला पसंत असो की नसो हा प्रकल्प टाकणं गरजेचं झालं. आणि असे उलटे किंवा उफाटे विचार हे काही लोकांच्याच मनात येत असतात. ते सगळे एकजूट करू शकतात असं नाही आहे. मला अजूनही आजही आठवत आहे अजित, अतुल, अशोक, अनिल आणि मी, चरित्र जैन, आर.बी. जैन आम्ही सगळे या विषयावर बसलो होतो निर्णय घेण्यासाठी म्हणून की आपण हा पीव्ही सोलर पॅनल बनविण्याचा कारखाना टाकावा की नाही टाकावा. तर सगळ्या स्रोतांच असं म्हणणं होतं की “याची काही आपल्याला तशी गरज नाही आहे आणि काही त्याच्यात अर्थ नाही विशेष आपण न टाकलेला बरा. कारण याच्यामध्ये बराचसा जस्टेशन पिरेड आहे. आणि economic काही सांगत नाही कारण ८ रुपये per unit पडणार आहे पॉवर आणि इथे आपल्याला ४ रुपये मिळते त्याच्यामुळे कशाला टाकावं?” असा त्यांचा अगदी साहजिक प्रश्न होता. त्याच्यावर आर.बी. जैन आणि चरित्र जैन

वगैरे हे तैवानला जाऊन आले होते, सी.जे. साहेब जाऊन आले होते. या सगळ्यांनी असा विचार केला की खरं म्हणजे तसं काही नाही आहे. आपण रिटेल मध्ये जो काही माल विकू त्याच्यामध्ये आपली ही profitability cover होऊ शकते. आणि त्याच्यामुळे फार मोठी investment ही नव्हती. एक १५, २० कोटी रुपये टाकले तर २००, ३०० कोटी रुपयांचा माल आपण विकणार होतो. आणि आपल्याला सवय तशी लागलेली नाही. आपल्याला ३०० कोटी रुपये invest करून ४०० कोटी रुपयांचा माल विकण्याची सवय आहे. म्हणजे आपल्या मायक्रो इरिगेशनमध्ये जवळपास तसच घडतं. पाईपामध्ये त्याच्या उलट घडत परंतु मायक्रो इरिगेशनमध्ये असच घडतं. खुप पैसे आधी टाकावे लागतात आणि नंतर हळू हळू हळू पैसे येत असतात.

तेव्हा आता हा प्रोजेक्ट असा उर्फाटात पडून घेण्याच काय कारण आहे? असा साहजिक प्रश्न होता. त्यावेळेला विचारसरणी आहे, त्याच मुद्दाम तुम्हाला विश्लेषण करून सांगतो आहे की या जगामध्ये जी progress जो विकास घडतो तो सगळा reasonable माणसं घडवतात असं समजू नका. Reasonable माणसं जे logic ला धरून चालतील, nationality ला धरून चालतील ती असली कामं करीत नाही आणि ती सुखी असतात. म्हणजे त्यांना काही त्रास होतो अशातला भाग नाही. परंतु माझ्यासारखी माणसं जी उर्फाटा विचार करतात ते मात्र असं समजतात की १५ कोटी टाकून जर ३०० कोटी रुपयाची माल विकण्याची शक्यता निर्माण होणार असेल आणि त्याच्यामध्ये आपल्याला दोन पैसे मिळणार नसतील तरी चालेल पण आपण ते काम केलं पाहिजे. कारण आज नाही उद्या केव्हातरी ३०० कोटी रुपयांचा माल विकू ना. तर अशा या पंचाईतमध्ये हा कारखाना घेतला गेला आणि तो उभा राहिला. उभा राहिल्यानंतर आपल्याजवळ raw material एवढ पडून होतं आणि machine आलेलं होतं. तर आपण असा विचार केला की ते raw material ते वापरून टाका अगदी Finish Product बनवून आपण ठेवून देवू, मग जेव्हा विकणं शक्य असेल तेव्हा विकू. असं करता करता मोठी पंचाईत अशी झाली की जवळजवळ १०० कोटी रुपयांचे पॅनल बनवून पडले. आणि आता याचं काय करायचं? हे विकले जात नाही. तर मग हे ठरलं की जर आपण दुस-या कोणाला विकत नाही तर आपल्याला स्वतःलाच विकून टाकू. आणि आपण असा कारखाना उभा करून आपण ही इलेक्ट्रीसीटी वापरू.

योगायोग बघा, की असा विचार केल्यानंतर हा कारखाना म्हणजे त्याच्यामध्ये हे

१०० कोटी रुपयांचे सगळे पॅनल निर्माण व्हायला जेवढा काही वेळ लागला तो सगळं झाल्यानंतर इलेक्ट्रीसीटीचे भाव जवळजवळ ८ रुपये होऊन गेले. आणि by the time आपण आलो, आपण त्या ठिकाणी पोहोचलेलो होतो. आणि आपली कॅप्सिटी निर्माण होऊन गेली की आपण ८ MW चे, १० MW चे, २० MW चे पॅनल जेवढे लागतात पॉवर प्रोडक्शनला तेवढे बनवू शकतो. याचा विश्वास आपल्याला येऊन गेला.

सगळ्यात महत्वाची गोष्ट जीवनामध्ये विश्वास ही आहे. डॉक्टर इंजेक्शन देत असले आणि त्यांचेच हात थरथर करत असले तर कसं जमेल? तेव्हा हा आत्मविश्वास जो होता की त्याच्यातुन काहीतरी निघेल, त्या आत्मविश्वासातूनच केवळ हा कारखाना उभा आहे. याला फार मोठा प्रोजेक्ट रिपोर्ट वगैरे वगैरे काही बनविण्याची शक्यता नव्हती. कारण त्या प्रोजेक्ट रिपोर्टमध्ये नुकसान नुकसानच दिसणार होतं, नफ्याचा काही प्रश्नच नव्हता. आणि आज तर आणखी पंजाईत अशी झाली की त्या पीव्ही पॅनल बनविण्यासाठी जे सेल्स लागतात त्याची किंमतच मुळ जवळपास अर्धी होऊन गेली. (श्री. अशोकभाऊ : नाही आधे से भी कम) अध्यापेक्षाही कमी झाली. (श्री. अशोकभाऊ : १ डॉलर ४० सेन्ट से ४० सेन्ट हो गयी।) तर one third च झाली असं समजा. तर पण ती अजूनही नॉर्मली ४५, ५० असं चालू आहे. तर, आणि मला वाटत आपण पहिला घेतला तो काही १४० ला नाही घेतला. (श्री. अशोकभाऊ : नाही, १३८ पडा था। एक डॉलर टू, वन डॉलर ६० सेन्ट के बीच मे लियेल है अपुनने।) तर अशा परिस्थितीमध्ये या कारखान्याचा असा जन्म झाला. म्हणजे आता दुसरं काही करता येत नाही म्हणून आपणच वापरून टाकू हा तो फॉर्म्युला आहे. (हास्य)

म्हणजे आता तुमच्यापैकी कोणत्या माणसाला एखादं काम जमत नसेल तर माझी वृत्ती ही आहे की तुम्हाला योग्य ते काम शोधून घेतलं पाहिजे, असं नाही की तुम्हाला काढून टाकायला पाहिजे. मला असं वाटत की प्रत्येक माणसाचा जन्म झाला आहे तो काहीतरी उपयोगी म्हणूनच झाला आहे. म्हणजे दगडाचाही जन्म ईश्वर जो करतो तो कोणाच्यातरी उपयोगाला पडेल ह्या हिशोबानेच करतो. आणि म्हणून प्रत्येक माणसाला काही ना काही त्याच्यामध्ये skill आहे आणि ते आपण शोधून काढलं पाहिजे तरच productivity per unit of resource आपल्याला वाढवता येईल हा त्याच्यामागचा मूळ विचार आहे. तर या विचाराने प्रेरित होऊन आपला हा कारखाना आज उभा झाला आहे.

नफा नुकसानमध्ये, नफा नाहीच नुकसानच आहे परंतु या नुकसानीमधूनही आपण नफा काढू या खात्रीनी, या आत्मविश्वासांनी, आणि आपण ज्या commitment नी काम करता तर त्या commitment ला धरूनच फक्त हा कारखाना उभा राहू शकतो आणि याच्यामधून दोन पैसे कंपनीला मिळू शकतात.

जर ते नसेल तर हा कारखाना कधीच न परवडणारा आहे, कधीही तो परवडणारा नाही. परंतु माणसाकडे जर ती commitment असेल, तो आत्मविश्वास असेल आणि काही करू परंतु याला बरोबर करू, चुक झाली असली तरी त्याला बरोबर करून व्यवस्थित करू, सुधरवू, अशी जिथे जबरदस्त ईच्छाशक्ती असेल तिथे हे शक्य आहे. आणि बहुतांशी आपले कारखाने अशाच पद्धतीने उभे राहिले आहेत.

मला अजून आठवतं की पहिला प्रोजेक्ट रिपोर्ट ज्यावेळेला इरिगेशनचा घेऊन गेलो बँकेमध्ये त्यावेळेला ICICI Financial Institution होती तिच्याकडे घेऊन गेलो तर ते मॅनेजिंग डायरेक्टर म्हणाले भार्गव की “भवरलालजी, Market Report तो बनाना पडेगा। Market survey तो करना पडेगा।”, मैने बोला, साहब survey काय का करे, मार्केटहीच नही है। (हास्य) तो बोले, “मार्केटहीच नही है तो फिर हम तुमको पैसे, पैसे देवे किसके भरोसे?”, मैने बोला साहब मार्केट create करने के लिए मै पैसे मांग रहा हूँ। मार्केट create करना है, micro irrigation का मार्केट नही है, पर मार्केट create करना है। त्याच्या लक्षात आलं. लक्षात आल्यानंतर त्याने दुसरा प्रश्न केला की “ठीक है, इसका तो सोच लेंगे। पर आपको कुछ अच्छे डायरेक्टर जिनका नाम चलता है मार्केट मे ऐसे डायरेक्टर तो बोर्ड पे लेने पड़ेंगे!”, मैने बोला, साहब मै कफल्लक हूँ, मेरे को कैसे अच्छे डायरेक्टर मिल सकते? जब मै बडा आदमी बन जाऊंगा तो मेरे को बडा आदमी डायरेक्टर बन जायेंगे मेरे कंपनी के। जैसे आज अपने कंपनी के उपर डेप्युटी गव्हर्नर रिझर्व बँक ऑफ इंडिया, मॅनेजिंग डायरेक्टर स्टेट बँक ऑफ इंडिया वगैरे ऐसे बहुत बडे बडे लोग हैं। वो कब आये? जब अपुन बडे है ये उनके ध्यान मे आया तब वो आये। और उसके पहले हम उनको बुलाते थे शायद वो नही आते थे। तो इसके लिए उसको बोला साहब ये भी पॉसीबल नही है। डायरेक्टर तो जो हमारे है वो ही रहेंगे। और मार्केट तो है नही तो उसका Market survey कुछ हो नही सकता। यदि आपको ऐसा लगता है की ये जो हुनहार व्यक्ति है ये कुछ करके बतायेगा ऐसा तुमको लगता है तो आप पैसे दीजिए। आपल्याला आश्चर्य वाटेल पण त्या माणसाने

त्या काळामध्ये दीड कोटी रुपये दिले. आणि दीड कोटी रुपये त्याने ६ तासांच्या आत दिले. म्हणजे एवढं सगळं argument झाल्यानंतर, एवढे सगळे प्रॉब्लेम असल्यानंतर सुद्धा त्यानी त्या माणसाने ते पैसे आपल्याला दिले.

आजचा त्याच्यानंतरचा इतिहास हा तुमच्या सगळ्यांच्या समोर आहे त्याच्यात आपण जाणार नाही. म्हणून आजचा संदेश फक्त आपल्याला द्यायचा आहे तो एवढाच की एक जबरदस्त इच्छाशक्ती, खंबीरपणा आणि ज्याला आपण अविश्रांत असे परिश्रम ज्याला कुठे end च नाही अशी परिश्रम करण्याची तयारी आणि अंगी अत्यंत आवश्यक असा प्रामाणिकपणा जर असेल तर आपल्याला कोणत्याही गोष्टीची फिकीर करण्याचं कारण नाही. आज नाही उद्या ते घडणार आहे. आणि तसं घडतच असत कारण एवढी किंमत मोजायला कोणी तयार नसतो. ते अर्ध्या याच्यातूनच पळून जातात किंवा काहीना काही असं उलट-सुलट घडत किंवा घडवतात आणि त्याच्यातून ते निघतात. परंतु तसा काहीही विचार न करता आपण अशामध्ये पडतो आणि केवळ अविश्रांत परिश्रम, कठोर परिश्रम आणि एकात्मता, तशी झालेली commitment, आपल्या स्वतःवर वेळोवेळी जे काही आपल्यावर प्रसंग आले त्याच्यातून आपण निघालो, तावून वाकून निघालो. तर ती वृत्ती किंवा तो अनुभव आपल्या जमेला असल्यामुळे आपण अशी कामं करत असतो. आणि म्हणूनच आपल्यापेक्षा कितीतरी पटीने मोठ-मोठाल्या कंपन्या जास्त नफा करणा-या, जास्त उलाढाल करणा-या असल्या तरी आपल्या कंपनीला जो काही एक मान-सन्मान प्रत्येक ठिकाणी म्हणजे ग्राहकाजवळ मिळतो, समाजाजवळ मिळतो, शासनाजवळ मिळतो, याच कारण हे आहे. ही कंपनी न होणारी कामं करते. मार्केट नसेल तर मार्केट निर्माण करते. परंतु ते मार्केट निर्माण झाल्यानंतर त्याच्यावर मोनोपॉली केवळ गव्हर्नमेंटच्या किंवा समाजाच्या इतराच्या कोणाच्या हातात हात मिळवून करत नाही तर ती सेवा उपलब्ध करून देते आणि त्या सेवेच्या मार्फत ती आपली ज्याला आपण मोनोपॉली म्हणतो ती निर्माण करत असते. अशी निर्माण केलेली जी झालेली मोनोपॉली आहे त्याला आपण कधीच थांबवू शकणार नाही. कारण जर दुसरेही सेवा द्यायला तयार असतील, दुसरेही तेवढ्या प्रामाणिकपणे काम करायला तयार असतील, दुसरेही तेवढे कठोर परिश्रम करायला तयार असतील तर ते जमेल, ते पुढे जातील, पण असे लोकं कमी असतात. त्याच्यापैकी आपल्याबद्दल आणि आपल्यातला प्रत्येक माणूस आहे. आणि म्हणूनच मी ड्रायव्हर तिकडे सगळे उभे होते त्यांना सांगितल की त्यांना आधी बोलवा. कारण माझा स्वतःचा जीव माझ्या ड्रायव्हरच्या हातात आहे. मी

सगळं सगळ्या ठिकाणी मिरवत असतो पण त्याला मात्र विसरतो. जेवायच्या वेळेला सुद्धा असंच घडतं. आपण आपलं जेवून घेतो, ड्रायव्हर उपाशी असला तरी गाडीत बसून चला म्हणतो. असं घडता कामा नये. सगळ्यांचा जो काही सहभाग आहे तो equal आहे मग तो ड्रायव्हर असो, वर्कर असो, साहेब असोत किंवा सर्वे करणारा माणूस असो कोणीही असो, या सगळ्याला ही किमान अशी आपण ज्याला आपण dignity म्हणतो ती आपल्याला देता आली पाहिजे. आणि ती आपण देत आलो या बेसीसवरच ही कंपनी उभी आहे.

कंपनी फार मोठी नाही पण कंपनी फार चांगली आहे. माणसेही फार मोठे नाही (टाळ्यांचा कडकडाट), माणसंही फार मोठी नाही पण माणसं चांगली आहेत. मोठा माणूस चांगला असतो असं गृहित धरू नका आणि चांगला माणूस मोठा होतो असंही गृहित धरू नका. दोन्ही सत्य नाही आहेत आजच्या काळामध्ये. त्याला संदर्भ आहेत. आणि त्या संदर्भामध्येच हे घडू शकतं. आपल्या कंपनीबद्दल आपल्याला सगळ्यांना, मला स्वतःला असा मोठा विश्वास आहे - ठीक आहे १५, २० कोटी रुपये आपले गेले पण त्याच्यानंतर आपली ३०० कोटी, २०० कोटी रुपयांची investment होऊन जाईल हे जसं काही मी विसरूनच गेलो. आणि ती investment झाली आणि ती आज फलद्रूप होते आहे. त्या investment मधून हा आपला साडे आठ मेगावॅटचा कारखाना उभा राहतो आहे. म्हणजे १० मेगावॅट पॉवर जवळजवळ बायोगॅस आणि पीव्ही असे मिळून आज आपली कंपनी निर्माण करणार आहे.

जिल्ह्यामध्ये, भागामध्ये एवढा मोठा कारखाना अशा प्रकाराने उभा करणारी दुसरी कोणती कंपनी आहे असं नाही. परंतु नेहमीप्रमाणे आपणच पहिले आहोत आणि हे पहिले होण्यामधली जी काही पार्श्वभूमी होती ती तुमच्यासमोर ठेवली.

आपण सगळे इथे आलात आणि या प्रसंगाला गोड करून घेतलं, आपली आजची जी काही वृत्ती आहे, आपला आजचा जो काही स्वभाव आहे, आज आपल्याला जे स्वतःबद्दल वाटत आहे ते कायम ठेवा. त्याच्यात बदलू नका. आणि त्याच्यामध्ये जोपर्यंत तुमचा आणि मातीचा संबंध कायम राहिल तोपर्यंत तुम्हाला कोणत्याही गोष्टीची फिकीर करण्याच कारण नाही. जसजसे आपण मातीपासून लांब जाल तसतशी तुमची in security वाढेल म्हणून जमीनीशी संबंध कायम ठेवा. ऐणकेण प्रकाराने जिथे परिश्रम असेल जमीन म्हटली म्हणजे परिश्रम आलेच, तिथे परिश्रम असेल ते फेल नाही जाऊ शकत.

अगदी मरणाच्या छायेमध्ये असताना सुद्धा गांधीजींनी कालच आम्ही वाचलं ते अशा पलंगावर पडले होते की आता काही इथून उठण्याची शक्यता नाही आहे. पण लगेच दोन दिवसांमध्ये काहीतरी उपचार निसर्ग उपचार करून त्यांना थोडं बरं वाटायला लागलं. आणि त्याचवेळा नेमका सत्याग्रह करण्याची वेळ आली कारण त्या इंग्रज सरकारने एक कायदा पास केला. आणि तो कायदा आपल्याला तोडायला पाहिजे असं गांधीजींच म्हणणं होतं. त्या सत्याग्रहासाठी गांधीजी परत चांगले होऊन गेले आणि बसले. नेमका आत्ताही मला तसा अँटक आला होता. म्हणजे एटीव्हल फेव्हलेशन म्हणतात. डॉक्टरांना विचारलं, डॉक्टर जायला काही हरकत नाही ना? डॉक्टर म्हणाले “काही नाही तशी हरकत काही नाही ते चालू राहिल आपलं हे ही चालू ठेवा.” म्हणजे डॉक्टरांना सुद्धा माझ्यासारखा रोग लागला आहे असं समजा तुम्ही! (हास्य व टाळ्या) ते सुद्धा म्हणतात की नाहीतरी चालू ठेवा.

अर्थात माझे डॉक्टर आहेत डॉ. सुभाष चौधरी. हे पहिल्यापासूनच माझ्याएवढेच कामवेडे आहेत. आणि त्या वेडेपणामधूनच आमची दोस्ती अशी पक्की होऊन गेली आहे. म्हणजे अं, तर अशा पद्धतीने ज्यावेळेला हा प्रवाह असतो आणि एखाद्या उद्दीष्टाने जो माणूस पछाडला जातो त्या वेडेपणाला काही पर्याय नसतो. ईश्वराला सुद्धा त्याच्या हाकेला ‘ओ’ घावी लागते. तो येतो पण दाखवतो की मी अजून शिल्लक आहे. तु काही फिकीर करून नको, जोपर्यंत मी आहे तुझ काम चालू राहिल. आणि जेवढी चांगली कामं करशील, जेवढी मोठी कामं करशील तेवढा मी तुझ्याबरोबरच राहीन असा त्याचा विश्वास आहे. (टाळ्या) त्याच्यामुळे आपण मोठी कामं करत राहू, चांगली कामं करत राहू. सगळ्यांच भलं कसं होईल याचा विचार करू. केवळ आपलं भलं कसं होईल याचा विचार करण्याएवढे लहान आपण राहिलो नाही. मनाने नाही, पैशानी नाही! त्याच्यामुळे तसा विचार करण्याच काही कारणच नाही. कोणी करत असेल तर त्याने ते Revise करून घ्यावं की असा विचार नाही करायचा. विचार करायचा तर मोठाच करायचा. Loss ही करायचा तर मोठाच करा ना! (हास्य) छोटा-मोठा loss करके क्या करेंगे? त्याला काही अर्थ नाही. मोठी माणसं ज्यावेळेला चुका करतात त्यावेळेला त्या हिमालयाएवढ्याच असतात, कारण तेवढी कामं करतात ते तशी.

जवाहरलाल नेहरूंनी काश्मीरचा प्रश्न निर्माण करून ठेवला. मोठा माणूस आणि किती मोठी चुक आत्तापर्यंत भरतो आहे आपण ती की इलाज नाही त्याला. आणि

तुम्ही म्हणाल त्याच्यामुळे आपण नेहंरुंना शिब्या घालायच्या का? गांधीजींच्याही चुका झाल्या. गांधीजींनी स्वतःने मांडलं आहे ते कशा झाल्या त्या. परंतु हादरायच नाही. चुकही झाली तरी ती कशी सावरून घ्यायची आहे परिश्रमाच स्वरूप त्या याच्यामध्ये कसं पलटवायच आहे आणि त्याच्यातून काय दोन पैसे काढायचे कसे काढायचे याचा विचार करा, सातत्याने याचा विचार करा. जर तसं करत राहिले तर या कंपनीला आणि आपल्याला कुठेही इतरत्र बघण्याची गरज आहे असं मला वाटत नाही.

As it is आपल्या कंपनीमध्ये सहसः कोणी सोडून जात नाही. जर एक-दोन वर्षांपर्यंत टिकून गेला तर मग सोडून जात नाही. (हास्य) आणि तो पुण्याचा नसावा. (हास्य) कारण पुण्याचा कोणताही माणूस आजपर्यंत टिकलेला नाही. आणि जे लोकं तिकडे जातात ते काही परत येत नाही. आता हे जे काही ठोकताळे आपण बसविले हे केवळ आपल्यासारख्या विश्वासू आणि कर्मयोगी सहका-यांनीच उभे केलेले आहेत याची मला पुर्णपणे जाणीव आहे, ती जाणीव ठेऊनच वागत असतो. याच्यानंतरचे जेवढे सगळे साहेब लोकं आहेत ते सुद्धा त्याची जाणीव ठेऊन वागतील अशी अपेक्षा करतो आणि माझे दोन शब्द संपवतो.

जय हिंद, जय महाराष्ट्र. (टाळ्या)